

TAKAISIN KOULUUN

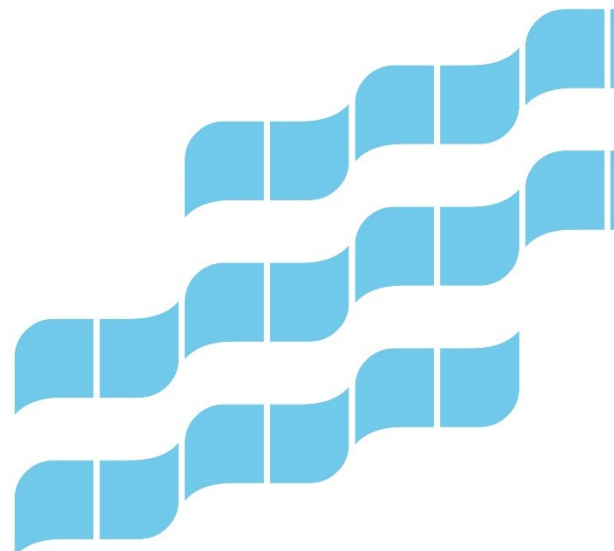
-tukitoimia kouluikämyttömyyden vähentämiseen

Tämä opas kokoaa joitain kouluikämyttömyyden syitä ja taustatekijöitä. Kouluikämyttömyyden syitä voidaan selvittää ISAP-kartoituksella (Inventory of School Attendance Problems), jonka tuloksiin pohjautuvia käytännön toimenpiteitä ja tukitoimia on koottu oppaan lopusta löytyvään taulukkoon.

Tavoitteena oli koota kouluille konkreettisia keinoja, joiden avulla tukitoimet voidaan käynnistää nopeasti ja mahdollisesti ehkäistä ongelman pitkittyminen. Opas on suunnattu paljon koulusta poissaolevien lasten ja nuorten kanssa työskenteleville koulun ja oppilashuollon henkilöstölle.

Puistokoulun Koivikkopuiston sairaalaope-
tuksen konsultoivat erityisopettajat:

Aki Halme, Minna Kokkonen,
Maija Loukonen, Laura Tuusa

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

Sisällys

1. KOULUAKÄYMÄTTÖMYYDEN TAUSTATEKIJÖITÄ JA TUKITOIMIA
 - 1.1 Koulunkäynnin ongelmat
 - 1.2 Poissaolojen syyt
 - 1.3 Puuttumisen tasot
 - 1.4 Tukitoimet
2. ISAP-KARTOITUS
3. LÄHTEET
4. TUKITOIMITAULUKKO

1. KOULUAKÄYMÄTTÖMYYDEN TAUSTATEKIJÖITÄ JA TUKITOIMIA

1.1 Koulunkäynnin ongelmat

Koulunkäynnin ongelmat voidaan luokitella (SAP – school attendance problems) neljään alaryhmään (1):

1) koulusta kieltäytyminen (ajatus kouluun menemisestä ahdistaa)

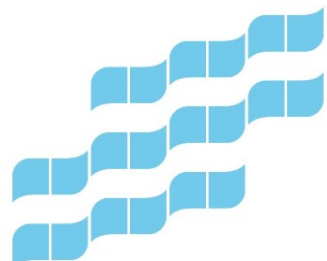
- a. tarve välttää asioita/tilanteita, jotka aiheuttavat kielteisiä tunnetiloja (ahdistus, masentuneisuus)
- b. tarve välttää epämiellyttäviä sosiaalisia tilanteita
- c. tarve hakea huomiota läheisiltä (eroahdistus, uhmakkuus)
- d. tarve hakeutua voimakasta mielihyvää tuottaviin koulun ulkopuolisiin tilanteisiin (pelaaminen, päihteet ym.)

2) luvattomat poissaolot

3) koulusta vetäytyminen ja vieraantuminen (poissaolon syyt yhteydessä huoltajan/perheen ongelmiin)

4) kouluympäristön syrjäyttämät (esim. aggressiivinen käytös)

Kouluakäymättömyyden riskitekijöitä voidaan tarkastella yksilöön, perheeseen, kouluun ja yhteiskuntaan liittyvinä ilmiöinä.

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

1.2 Poissaolojen syyt

Poissaolojen syitä voidaan jakaa neljään tekijään (2):

1) Yksilölliset tekijät

- fyysiset sairaudet (astma, vatsaongelmat, väsymys)
- psyykkiset sairaudet (eroahdistus, yleinen ahdistuneisuus, masennus sekä sosiaaliset ja muut pelot)
- neuropsykiatriset oireet

2) Sosiaaliset tekijät

- ryhmäpaine (kaverien kanssa lintsaminen)
- tuen tarve oppimisessa (avun pyytäminen koulussa vaikeaa, ei luottamusta koulun aikuisiin)

3) Kouluun liittyvät tekijät

- opetuksen epäselvät tavoitteet
- opettajaan kohdistuvat heikot odotukset
- vähäiset osallistumismahdollisuudet koulussa
- epäselvä vastuunjako koulun henkilökunnan kesken
- puutteellinen läsnäolojen valvonta
- oppilas kokee olevansa näkymätön (suuret luokat, jokaisen keskittyminen omaan työhönsä)

4) Perheeseen liittyvät tekijät

- turvattomat, riitaiset, epävakaat kotiolut
- huoltajien silmälläpidon puute

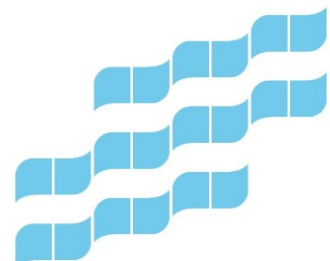
1.3 Puuttumiset tasot

Tehokas puuttuminen vaatii kodin ja koulun hyvää yhteistyötä. Siihen liittyy selkeät säännöt, kommunikaatio ja kaikkien osapuolien sitoutuminen. Huolellinen suunnittelu ja riittävä aika toimenpiteiden vaikuttavuudelle vähentävät epäonnistumisen riskiä.

Koulupoissaoloja ja niihin puuttumisen keinoja voidaan tarkastella monitasomallin kautta, jossa poissaolojen kasvaessa tukitoimien määrä ja voimakkuus kasvavat (3).

1-taso: ennaltaehkäisy ja poissaoloihin puuttuminen

- toimintakulttuuri (puuttuminen, oppilashuolto...)
- poissaolojen varoitumerkit ja niihin puuttuminen

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

2-taso: poissaolojen selvittely ja koulunkäyntiin kiinnittymistä

- monialainen asiantuntijaryhmä
- poissaolojen syytaustan selvittäminen (ISAP)
- pedagoginen tuki
- psykososiaalinen tuki (nepsy-valmennus, koulukuraattori, - psykologi...)
- check in/check out CICO-interventiomalli

3-taso: monialaista tukea koulunkäyntiin

- POL 18§ erityiset opetusjärjestelyt
- monialainen yhteistyö (lastensuojelu, hoito)
- SRAS-R koulukieltäytymiskysely

1.4 Tukitoimet

Tukitoimia voidaan tarkastella kolmella eri tasolla (vrt. kolmiportainen tuki Suomessa) (2)

1) Yleinen toimenpide

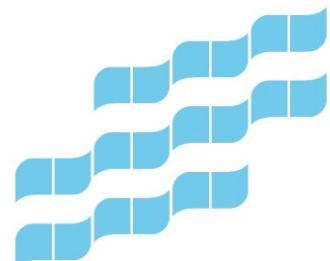
kaikkia oppilaita koskeva toimenpide (mm. koulun ilmapiirin parantaminen, kodin ja koulun yhteistyö, nivelvaiheiden tuki sekä opettajien ja tovereiden antama tuki)

2) Valikoiva toimenpide

koskee niitä oppilaita, joiden koulupoissaoloriski on kasvanut (mm. selkeät strategiat, oppilaalle annettava tuki, kodin ja koulun tehostettu yhteistyö, erityisasiantuntijoiden mukanaolo)

3) Kohdennettu toimenpide

koskee niitä oppilaita, joilla on monimutkaisia tai vaikeita poissaolo-ongelmia (keskitetyimmät toimet ja selkeämpi valvonta, oppilashuolto mukana, kirjalliset suunnitelmat, perheen tukeminen (huoltajaan opastetaan tekemään sopimus lapsensa kanssa tai laatimaan palkitsemisjärjestelmä), pyritään palauttamaan huoltajan luottamus koulun kykyyn auttaa)

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

2. ISAP-KARTOITUS

Koulupoissaolojen oireet ja syyt, Inventory of School Attendance Problems (ISAP), on professori Martin Knollmannin Saksassa (2018) kehittämä kartoituslomake, jolla pyritään selvittämään koulupoissaolojen syitä. Kartoitusta voi käyttää jo siinä vaiheessa, kun huoli lisääntyneistä poissaoloista herää. Kartoitus on tarkoitettu 11–18 –vuotiaille lapsille ja nuorille.

Kartoitukseen vastaa lapsi tai nuori itse aikuisen ohjeistamana, kartoituksen voi tehdä myös aikuisen kanssa/tuella. Tämä aikuinen voi olla vanhempi, opettaja tai muu tukihenkilö. Kartoitus löytyy Tuuven verkkosivuilta ja ohjeet kartoituksen tekemiseen löytyvät myös samalta sivulta (4).

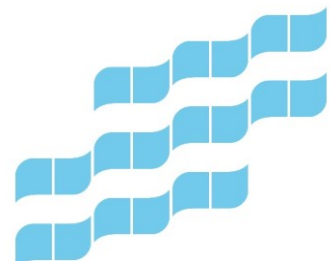
<https://www.tuuve.fi/uncategorized/koulupoissaolojen-oireet-ja-syyt-kartoitus/>

Ennen kartoituksen täyttämistä pyydetään siihen huoltajan suostumus. Lisäksi sovitaan, miten kartoitus toteutetaan, kuka kartoituksen analysoi sekä miten kartoitus käsitellään oppilaan tukiverkoston kanssa.

Kartoituksen tulosten käsittely on tärkeä käydä lapsen/ nuoren tukiverkoston kanssa yhteistyössä, jotta voidaan sopia kohdennetuista tukitoimista, työnjaosta sekä tukitoimien vaikuttavuuden seurannasta toimijoiden kesken.

3. LÄHTEET:

1. Palmu, I., Sergejeff, J. & Puustjärvi, A. (2020). Koulunkäynnin ongelmat. Teoksessa Takaisin kouluun – koulua kouluakäymättömille I. Palmu (toim). Jyväskylä: Oppimis – ja ohjauskeskus Valteri
2. Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmer, R. (2020). Kohti koulua – Hemmasittaremalli koulua käymättömien tukena. Jyväskylä: Oppimis – ja ohjauskeskus Valteri
3. Palmu, I., Pilbacka-Rönkä, T & Sergejeff, J. (2020). Erilaiset poissaolot ja tuen järjestäminen. Teoksessa Takaisin kouluun – koulua kouluakäymättömille I. Palmu (toim). Jyväskylä: Oppimis – ja ohjauskeskus Valteri
4. <https://www.tuuve.fi/uncategorized/koulupoissaolojen-oireet-ja-syyt-kartoitus/>

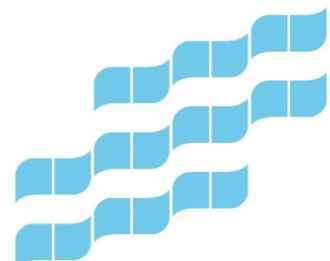

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

4.TUKITOIMITAULUKKO

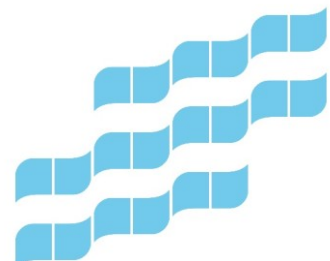
Alla on listattu konkreettisia keinoja oireen mukaan. Monet toimintatavat menevät päällekkäin ja so-
pivat useampaan. Tukitoimien suunnittelussa on tärkeää, ettei mikään sovittu keino tai menetelmä
rakennu yhden aikuisen; opettajan tai ohjaajan läsnäoloon.

OIRE	TOIMENPIDE/TUKITOIMI	MITEN? ESIMERKKI KÄYTÄNNÖSTÄ
Masennus	<p>empatia</p> <p>kohtaaminen</p> <p>kannustaminen</p> <p>positiivisten koulukokemusten järjestäminen</p> <p>onnistumisen näkyväksi tekeminen</p> <p>pienien tavoitteiden kautta eteneminen</p>	<p>tunteen sanoittaminen, myötätuntopuhe</p> <p>henkilökohtaisen ajan anta- minen</p> <p>onnistumisen huomioi- mista, positiivinen palaute</p> <p>pienet, helposti saavutetta- vat tavoitteet</p> <p>Check in – check out – lista, havainnollistavat palkkiojär- jestelmät, huoltajayhteistyön vahvista- minen (Wilma), vertaispalaute</p> <p>tavoitteiden aukipuhumi- nen oppilaan ja kaikkien ai- kuisten kanssa, konkreetti- set välitavoitteet ja niiden kirjaaminen ja seu- ranta</p>

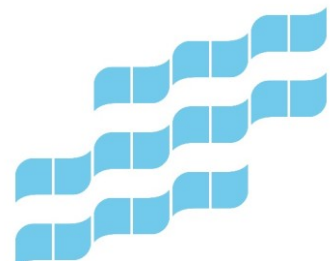
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

Masennus	vahvuuksien huomioiminen	vahvuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen opetuksessa, mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen
Sosiaalisten tilanteiden pelko	siirtymien eriyttäminen	siirtymät eri aikaan muiden oppilaiden kanssa, siirtyminen turvallisen kaverin tai aikuisen kanssa
	ruokailun ja välituntien eriyttäminen	ruokailu eri tilassa (omat eväät), välitunnit eri aikaan muiden kanssa, porrastaminen, ohjatut välitunnit sisävälitunnit
	opetuksen eriyttäminen	sisältöjen eriyttäminen, painoalueet, tauottaminen, vaihtoehtoiset tavat osoittaa osaamista (ryhmätyöt, esitelmät), digimateriaalien käyttö
	joustava ryhmittely	vahva ennakointi, pelkoa lisäävien tilanteiden tunnistaminen ja aukipuhuminen, eriyttäminen eri tilaan pienessä ryhmässä, yhden aikuisen kanssa opiskelu (laaja-alainen eo, koulunkäynninohjaaja, koulusosionomi)
	opetuksen järjestäminen muualla kuin koulussa	kirjasto, nuorisotila koti, TEAMS

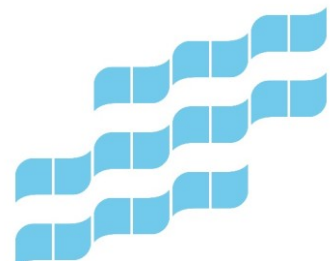
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

Sosiaalisten tilanteiden pelko	oman tilan järjestäminen luokkaan	etukäteen määritellyt istu- mapaikat, sermien hyödyntäminen, kuulosuojaimet, vastamelukuulokkeet
Eroahdistus	<p>luottamuksen rakentaminen</p> <p>turvallisuuden tunteen vahvistaminen</p> <p>tiivis yhteistyö ja toimintatapojen sopiminen kodin kanssa</p> <p>lähtö/erotilanteessa, siedättäminen pienin annoksin, turvallinen aikuinen koulussa</p>	<p>haasteen tunnistaminen ja syyllistämisen välttäminen, positiivinen palaute</p> <p>ennakointi, päivä/viikko - ohjelma tiedossa etukäteen</p> <p>konkreettisten toimintatapojen yhdessä sopiminen, tavoitteiden kirjaaminen, sitoutuminen ja seuranta, viestinnästä sopiminen – miten ja mistä asioista viestitetään</p> <p>yhdessä sopiminen ja kirjaaminen, saattaminen kouluun ja vähitellen väistyen taka-alalle, sama aikuinen vastassa, koulunkäynninohjaajan/ koulusosionomin/ perhe-työntekijän tuki</p>
Esiintymisjännitys	monipuolinen osaamisen näyttö	erilaiset osaamisen näyttötavat: portfoliot, videoinnin hyödyntäminen kuten esitelmän videoiminen kotona, esittäminen vain opettajalle tai pienelle ryhmälle

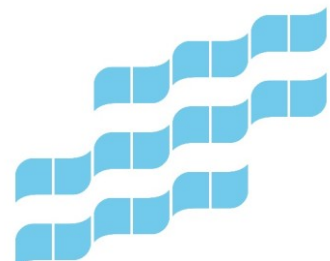
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

<p>Esiintymisjännitys</p>	<p>kannustaminen esiintymään pienin askelin</p> <p>vahva ennakointi, strukturointi</p>	<p>tavoitteiden pilkkominen/osittaminen</p> <p>harjoittelu, tukisanalistat, jäsenneily runko apuna</p>
<p>Avoimen paikan pelko/paniikki</p>	<p>siirtymien tukeminen</p> <p>ennakkoon sovitut toimintatavat ja strukturointi</p>	<p>tukioppilaan/kaverin tuki siirtymissä</p> <p>ennalta sovitut istumapai- kat (lähellä ovea), ruokailu eri tilassa, eväät luokassa, välitunnit sisällä/sovitussa paikassa</p> <p>koulun aloituksen/lopetuk- sen joustava aikataulutus (eri aikaan kuin muut oppi- laat), nopeammat reitit, eri overt</p> <p>retkien/liikuntatuntien siir- tymien suunnittelu ja struk- turointi ja/tai korvaaminen</p>
<p>Fyysiset oireet</p>	<p>yhteistyö huoltajan ja terveydenhoitajan kanssa</p>	<p>yhteiset sovitut toimintata- vat: käynti terveydenhoita- jalla, aistikuorman vähentä- minen, lepo hiljaisessa tilassa, koulupäivän keskeyttämi- nen sovitusti</p>

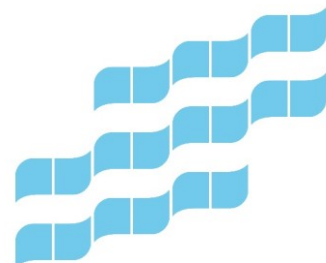
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

<p>Kiinnostumattomuus koulusta</p>	<p>tunne – ja vuorovaikutustaitojen tukeminen</p> <p>motivointi esim. vahvuuksien kautta</p> <p>tehostettu yhteistyö huoltajien kanssa</p> <p>yhteisöllisyyden lisääminen ja hyödyntäminen</p>	<p>tunne – ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu: MLL – tunnetaitokortit</p> <p>http://www.iulkari.fi/handle/10024/126027</p> <p>palkkiojärjestelmät (ulkoisen motivaatio), check in/check out,</p> <p>palkkiot/rajoittamiset (esim. peliaika kotona)</p> <p>kouluvalmentajan käyttö, yhteiset tavat ja toimintamallit</p>
<p>Aggressiivinen käytös</p>	<p>kuormitusta ja aggressiivista käyttäytymistä virittävien tekijöiden tunnistaminen</p> <p>palkkiojärjestelmät</p>	<p>kuormittavien tekijöiden lisääminen ja tukitoimien lisääminen (nälkä - välipala väsymys - lepo ääni - kuulosuojaimet)</p> <p>ei väkivaltaisesta käytöksestä palkitseminen – pienet tavoitteet, nopeat palautteet</p>

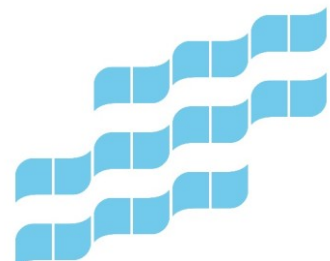
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

Aggressiivinen käytös	ennaltaehkäisy tilannekohtainen ennakointi	AVEKKI-toimintatapamalli koulutus työntekijöillä rauhottumissuunnitelma, joka kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:iin Nepsy – toiminnanohjauskuvat ja kuvatuki, tunnemittari ym. <u>Nepsy-materiaalit - Nepsy - neuropsykiatriset vaikeudet - pirha.fi</u> rauhottumispaikka, turvalelut, painolelu/painopeitto sovittu tapa purkaa pahaa oloa (säkkituoli, luokasta poistuminen) aktiivinen läsnäolo tehostettu vuorovaikutus (kontaktiin ylläpitäminen, ly- hyet ja selkeät ohjeet, toi- minnan sanoittaminen, pu- heella rauhoittaminen) ärsykkeiden vähentäminen tilasta oppilaan tarkoituksenmu- kainen sijoittaminen luo- kassa (oven lähellä)
------------------------------	---	--

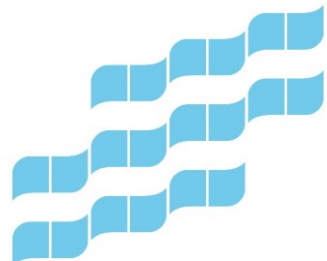
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

<p>Aggressiivinen käytös</p>	<p>selvittely jälkikäteen ja niistä oppiminen</p>	<p>toiminnan uudelleen suunnittelu, asioiden kirjaaminen, arviointi, tavoitteiden laatiminen</p>
<p>Ongelmat koulukavereiden kanssa</p>	<p>välitön puuttuminen</p> <p>tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu,</p> <p>siirtymien tukeminen</p> <p>Ennaltaehkäisy / kaveritaitojen harjoittelu</p> <p>ongelmallisten kavereiden huomiominen ryhmittelyssä</p> <p>kouluvalmentajien hyödyntäminen</p>	<p>tehostettu välituntivalvonta</p> <p>http://www.julkari.fi/handle/10024/126027</p> <p>eri aikaan pukemaan, välitunneille vaihtoehtoinen välitunti (Vaihtoehtovälitunti (tampere.fi))</p> <p>ohjatut välitunnit: opettaja tai koulunkäynninohjaaja leikkii/pelaa/toimii yhdessä oppilaiden kanssa</p> <p>opas: Kaveritaidot kaikille Kaveritaidot-kaikille-luokanopettajan-opas.pdf</p> <p>ryhmätyöt ym. opettajan määräämissä ryhmissä</p> <p>sosiaalisten taitojen opettelu - ryhmät, henkilökohtainen tuki</p>

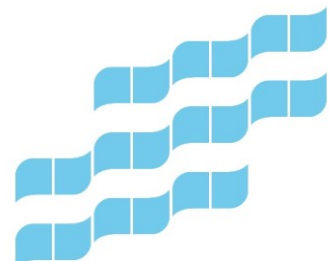
Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

<p>Ongelmat opettajien kanssa</p>	<p>aikuisten vaihtaminen</p> <p>eriyttäminen</p> <p>vertaisoppiminen</p> <p>vanhempien kanssa yhteistyön tiivistäminen</p> <p>opettajan oman toiminnan reflektointi</p> <p>ristiriitatilanteiden selvittely</p>	<p>koulunkäynninohjaajien työn hyödyntäminen, laaja-alaisen erityisopettajan hyödyntäminen</p> <p>opetuksen eriyttäminen eri tilaan koulunkäynninohjaajan tuella</p> <p>opettajajohtoisen opettamisen vähentäminen ja luokkakavereiden kanssa yhdessä oppimisen lisääminen</p> <p>yhteistyön ja yhteisten tavoitteiden sanottaminen oppilaalle sekä kotona että koulussa – positiivinen puhe koulusta</p> <p>työnohjaus, pedagoginen/yhteisöllinen oppilashuolto samanaikaisopetus, konsultaatio</p> <p>ks. yllä + jälkiselvittely</p>
--	---	--

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

<p>Vastenmielisyyttä tiettyä (omaa) koulua kohtaan</p>	<p>positiivisten kokemusten hankkiminen</p> <p>mieltäpainavien asioiden selvittely ja käsittely</p> <p>joustavat järjestelyt</p> <p>yhteistyö perheiden kanssa</p>	<p>vahvuuksien hyödyntäminen esim. taitoaineet, kaverisuhteet ja vuorovai- kutustaidot. mielenkiinnonkohteiden hyödyntäminen koulupäi- vän aikana projektityöskentely (kou- lussa tai kotona)</p> <p>koulukuraattorin ja koulu- psykologin hyödyntäminen</p> <p>joustava ryhmittely, erityi- set opetusjärjestelyt</p> <p>yhteiset arvot, tavoitteet ja sitouttaminen, "positiivinen puhe" koulusta</p>
<p>Ongelmat perheessä</p>	<p>tiivistetty yhteistyö huoltajan kanssa</p> <p>moniammatillinen yhteistyö</p>	<p>avoin keskustelu, huolen esiin nostaminen</p> <p>yksilöllinen moniammatilli- nen oppilashuolto - MAR, yhteistyö sosiaalityön kanssa, lastensuojeluilmoi- tus matalalla kynnyksellä</p>
<p>Ongelmat vanhempien kanssa</p>	<p>tehostettu yhteistyö</p> <p>moniammatillinen yhteistyö</p>	<p>soitot ja tapaamiset, asialista käsiteltäville asi- oille/ tapaamiselle, sovittavat asiat kasvotus- ten, tiedotusasiat Wilmassa</p> <p>MAR, oppilaan henkilökoh- taiset tapaamiset kouluku- raattorin/ koulupsykologin kanssa</p>

Puistokoulu Koivikkopuiston sairaalaopetus

Tämä opas on kokeilukäytössä. Palautetta oppaan kehittämiseksi pyydetään lähettämään osoitteeseen: sairaalaopetuskonsultaatio@tamper.fi

